

Надія СЛОБОДНА,
*асистент кафедри образотворчого мистецтва,
дизайну та методики їх навчання
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
Тернопіль, Україна
slobodna060678@gmail.com*

Nadiia SLOBODNA,
*assistant of the department of fine arts,
design and teaching methods
of the Ternopil National Pedagogical
University named after Volodymyr Hnatyuk
Ternopil, Ukraine
slobodna060678@gmail.com*

ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ МИСТЕЦТВА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

STUDYING THE HISTORY OF ART THROUGH THE PRISM OF THE DEVELOPMENT OF SOCIETY

Сучасний етап розвитку України і світу в цілому характеризується значними культурологічними суперечностями та змінами. Гуманістичний характер розвитку диктує підвищений інтерес до внутрішнього світу людини, її становлення та самовизначення. Погляд сучасної людини спрямований з однієї сторони у майбутнє: широке втілення різноманітних інновацій, здобуття нових знань у нових галузях тощо. Але, з іншої сторони, актуальним залишається пошук власного «Я» та свого місця у цивілізаційному, культурному просторі, своїх коренів. І значну роль у цьому самопізнанні відіграє мистецтво. Згідно теорії самоактуалізації А. Маслоу, найвагоміший вплив на людину становить творчість, що допомагає їй повною мірою розкрити свої здібності та таланти. Функція мистецької освіти, таким чином, полягає у реалізації творчого потенціалу особистості як основи її самоактуалізації та формування віри у майбутнє.

Мистецька освіта є невід'ємною складовою формування особистості та усіх культуротворчих процесів у суспільстві. Тому питання вдосконалення мистецької освіти, зокрема шляхом її розширення та перебудови є актуальним та розглядалося багатьма фахівцями цієї галузі. Зокрема, в Україні комплексний аналіз усіх видів і форм сучасної організаційно-творчої діяльності в галузі мистецької освіти здійснили Р. Шмагало, Г. Покотило, П. Ляшкевич, І. Гнатишин, Т. Бей [5]; співвідношення мистецтвознавства і культурології та особливості їх методології досліджував О. Клековкін [1]; особливості мистецької освіти в Україні висвітлювали у своїх працях О. Рудницька, О. Отич [6], Л. Масол [4], Л. Кондрацька [2], та інші. Культурно-історичне пізнавальне значення мають праці, що висвітлюють загальноєвропейські тенденції мистецької освіти Н. Певзнера, А. Рігля, А. О'Неїла, С. Одживольського, Т. Мюнніха, Е. Брікса, П. Таранчевського.

Об'єктом усіх цих багатогранних досліджень виступають мистецтво, його методологія і форми. В контексті інноваційних змін, варто розглянути особливості вивчення історії мистецтва, форми та методика якого залишається традиційною і не викликає значної уваги у сучасних дослідників. Пошуки у цьому напрямку проводяться лише у контексті вивчення курсів з циклу художньо-естетичних («Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво», «Художня культура», «Естетика») у системі загальної освіти. Тому метою дослідження буде розгляд особливостей форм та методики вивчення історії мистецтва у його взаємозв'язку з історією суспільства в цілому.

Не буде відкриттям твердження про тісний зв'язок таких дисциплін як «Історія» та «Історія мистецтва». Ба більше, остання відокремилась від курсу «Історії» лише у XIX столітті. Тому не дивно, що в основі її методології лежать методи, принципи та прийоми історичної науки. Зокрема, принцип історизму лежить в основі структури «Історії мистецтва», вивченні його етапів розвитку, виникненні та зміні напрямків і стилів. Провідні тенденції розвитку мистецтва розкриваються в контексті історичних подій тієї чи іншої епохи. Цей підхід правильний і дуже важливо дотримуватись його на заняттях з історії мистецтва. Підхід «мистецтво заради мистецтва» при вивченні його історії є хибним. І, аналізуючи те чи інше мистецьке явище, той чи інший стиль, викладачі-мистецтвознавці повинні ставати трішки істориками, шукати його витoki, показувати логіку розвитку мистецтва впродовж століть. Тільки у такому взаємозв'язку у студентів чи учнів буде формуватися цілісна світоглядна картина світу.

Серед методів, які можна застосовувати при вивченні «Історії мистецтва» варто виокремити порівняльно-історичний метод [7, с.791], до якого входять діахронічний, який передбачає послідовний у часі аналіз подій та процесів, і синхронічний, коли певна подія розглядається у співставленні з подіями в інших куточках світу. Метод структурно-функціонального аналізу, коли об'єкт, що вивчається, немовби розкладається на складові частини, досліджуються взаємозв'язки між цими частинами, правила їх поєднання в групі і виведення певних парадигм. Так, розглядаючи сутність мистецтва у співвідношенні із суспільними процесами, ми виділяємо його складові – літературу, театр, образотворче мистецтво тощо, які між собою взаємодіють. Системний метод нерозривно пов'язаний з типологічним підходом до мистецьких явищ, коли виокремлюються певні особливості мистецького стилю чи напрямку, які притаманні різним регіонам, але можуть не співпадати у часі.

Принцип історизму варто використовувати творчо. На етапі підготовки студентів чи учнів до безпосереднього аналізу творів мистецтва одним із головних завдань викладача повинно стати створення яскравого, емоційно-насиченого образу історичного періоду з притаманними йому суспільними протиріччями, ідейними та художніми суперечками. Неважливо у якій формі це буде представлено – короткій розповіді, фрагменту фільму, подкасту чи музики, – важливо, щоб були відібрані й організовані в єдине виразне ціле ті характерні риси життя, творчості та ідейних пошуків, які розкриють епоху і допоможуть знайти ключ до розуміння її мистецтва [3, с.142]. Високий ступінь емоційного й інтелектуального «занурення» студентів та учнів у атмосферу того чи іншого мистецького періоду, його ідей, моралі, естетики, дозволить викладачу створити надійну основу для цілісного сприйняття художнього

твору. Такий підхід сприяє і формуванню інтересу до вивчення історії мистецтва та самостійної роботи слухачів.

Історичний контент розширює спектр не лише методів, а й форм, які можна застосовувати на заняттях з вивчення мистецтва. Зокрема, заняття можна побудувати у формі евристичної бесіди, під час якої, шляхом індуктивного та дедуктивного пошуку, слухачі знаходять відповіді на питання, чи у формі екскурсії-подорожі по стилям та епохам тощо. Цікавими та змістовними були б бінарні заняття з історії та історії мистецтва у формі семінарів, конференцій або круглих столів. Історична інформація також збільшує можливості для впровадження на заняттях методики проблемно-пошукового навчання та художньо-педагогічної драматургії.

Отже, розуміння мистецтва неможливе без розуміння тих соціокультурних змін, які виникають у процесі всесвітнього розвитку. Вивчаючи мистецтво у історичному розрізі людина здатна усвідомити себе в контексті історичного часу, в орієнтації як на свої корені, так і на перспективи у майбутньому. Теперішнє та майбутнє у світоглядній картині вибудовуються на основі засвоєної міжкультурної взаємодії попередніх епох та розуміння еволюції мистецтва та культури загалом і створюють цілісну картину світосприйняття. Таким чином, в результаті дослідження, вдалося продемонструвати зв'язок історії мистецтва з історією суспільства загалом, виокремити спільні методи дослідження та форми викладання дисциплін. Перспективою подальших наукових пошуків є розробка шляхів вивчення особистості митця, як представника історичної та мистецької епохи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Клековкін О. Ю. Мистецтво: Методологія дослідження: Методичний посібник. Інститут проблем сучасного мистецтва Національної академії мистецтв України. К.: Фенікс, 2017. 144 с.
2. Кондрацька Л. Сучасні технології підготовки майбутніх учителів мистецтва. *Мистецтво та освіта*. 2003. № 2. С. 7-14.
3. Куркіна С. Психолого-педагогічні основи викладання світової художньої культури в школі. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/83099954.pdf> (дата звернення: 30.09.2023 р.)
4. Масол Л. Концепція загальної мистецької освіти. *Мистецтво та освіта*. 2004. № 1. С. 2-4.
5. Мистецька освіта й мистецтво в культуротворчому процесі України ХХ – поч. ХХІ століть: навч.-метод. посібн. / Р. Шмагало, Г. Покотило, П. Ляшкевич, І. Гнатишин, Т. Бей; за заг. ред. Р. Шмагала. Львів: ЛНАМ, Тернопіль: “Мандрівець”, 2012. 288 с. : іл., дод. + DVD.
6. Мистецька освіта в Україні: теорія і практика / Рудницька О., Отич О. та ін.; за заг. ред. О. В. Михайличенко, редактор Г. Ю. Ніколаї. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. С.35-67.
7. Шигаль Д.А. Логічні засади порівняльно-історичного методу у дослідженні державно-правових явищ. *Форум права*. 2012. № 2. С. 790–794. URL: <http://surl.li/ndwje> (дата звернення: 30.09.2023 р.)

